



25^ο Πανελλήνιο Μεταπτυχιακό Εντατικό Σεμινάριο-Συνέδριο

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Κοινωνική θεωρία
Μεθοδολογία κοινωνικής και εκπαιδευτικής έρευνας
Κοινά - Κοινωνική & αλληλέγγυα οικονομία
Κοινωνικά κινήματα & ηθική οικονομία
Το φύλο στην έρευνα
Κριτικές προσεγγίσεις του τουρισμού
Αναπαραστάσεις, εθνικισμός και ταυτότητες

8 - 10 Νοεμβρίου 2019

Πανεπιστημιούπολη Γάλλου, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο



Συντονισμός: Βάσω Πετούση, Ελένη Φουρναράκη, Αλεξάνδρα Ζαββού, Κατερίνα Κόπακα, Κατερίνα Δαλακούρα

Σε συνεργασία με το Εργαστήριο Φύλου

Το αυξημένο ενδιαφέρον για την οπτική του φύλου είναι ορατό στην έρευνα νέων ερευνητριών και ερευνητών αλλά και μεταξύ φοιτητριών και φοιτητών. Παράλληλα, η ένταξη της διάστασης του φύλου στην έρευνα αποτελεί έναν από τους πυλώνες της χρηματοδοτούμενης έρευνας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, τόσο η έρευνα όσο και αντίστοιχες ερευνητικές και άλλες πολιτικές επανακάμπτουν σε κυριολεκτικές χρήσεις του φύλου, στη συμπερίληψή του ως απλή περιγραφική μεταβλητή ή στην ταύτιση του φύλου με τις γυναίκες, συσκοτίζοντας έτσι τη συνθετότητα αλλά και την πολυπρισματικότητα της οπτικής του φύλου στις κοινωνικές επιστήμες. Ο στόχος της παρούσας θεματικής είναι ακριβώς να λειτουργήσει ως χώρος για τη συζήτηση αυτής της συνθετότητας και πολυπρισματικότητας.

Η παρούσα θεματική ομάδα, λοιπόν, σε συνεργασία με το Εργαστήριο Μελετών για το Κοινωνικό Φύλο, εστιάζει στις προκλήσεις, τις δυνατότητες και τη δυναμική της έρευνας για το φύλο και της ενσωμάτωσης της οπτικής του φύλου στη μεθοδολογία και την έρευνα με ιδιαίτερη έμφαση σε διεπιστημονικές προσεγγίσεις που εξετάζουν το φύλο ως αναλυτική κατηγορία σε αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση με κατηγορίες όπως τάξη, φυλή, εθνικότητα, σώμα, χώρος κ.ά.

Ερευνήτριες και ερευνητές από διαφορετικές κοινωνικές επιστήμες που χρησιμοποιούν το φύλο ως κεντρική κατηγορία ανάλυσης για να καταδείξουν πώς οι έμφυλες σχέσεις δομούνται, αναπαράγονται και αλλάζουν στο πλαίσιο πολλαπλών σχέσεων δύναμης και εξουσίας, στο παρόν και στο ιστορικό παρελθόν, προσκαλούνται να συμμετέχουν.

Ιδιαίτερα ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ερευνήτριες και ερευνητές που μελετούν πεδία λιγότερο μελετημένα στα καθ' ημάς από την οπτική του φύλου, όπως η οικονομία, η πολιτική, η μετανάστευση, ο αθλητισμός, η σεξουαλικότητα, η υγεία κ.ά., καθώς και ερευνήτριες και ερευνητές που προέρχονται από πειθαρχίες οι οποίες δεν σχετίζονται 'παραδοσιακά' με τη μελέτη του φύλου ως κοινωνικής και πολιτισμικής κατηγορίας, όπως για παράδειγμα η ιατρική, η επιστήμη των υπολογιστών κ.ά. Στη θεματική προσκαλούνται επίσης να παρουσιάσουν τις εργασίες τους όσες και όσοι ενσωματώνουν την οπτική του φύλου σε όλα τα στάδια της έρευνας: σχεδιασμό, διεξαγωγή, ανάλυση και εφαρμογή αποτελεσμάτων.

Παρασκευή 8 Νοεμβρίου 2019

- 17:00 – 17:30:** Γνωριμία των μελών της ομάδας
- Φύλο και έρευνα: φεμινιστικές συμβολές στη μεθοδολογία και στις
ερευνητικές στρατηγικές**
- 17:30 – 18:15:** **Γιώτα Παπαγεωργίου:** Το φύλο στην ποσοτική έρευνα.
- 18:15 – 19:00:** **Μάρθα Μιχαηλίδου:** Φεμινιστικές μεθοδολογίες για την ανάλυση του ψηφιακού κόσμου.
- 19:00 – 19:30:** **Βάσω Πετούση:** Η έμφυλη διάσταση της έρευνας: Ευρωπαϊκή στρατηγική και χρηματοδοτικό πλαίσιο.
- 19:00 – 20:00:** Συζήτηση
- 21:00:** Δείπνο της Θεματικής Ομάδας

Σάββατο 9 Νοεμβρίου 2019

**Φύλο και ιστορία της σεξουαλικότητας: σεξουαλική βία και η 'παθολογία'
του σεξ**

- 10:30 – 11:15:** **Ελένη Ταμιωλάκη:** Παιδική και νεανική σεξουαλικότητα: η ηθική απειρία, τα πάθη και 'οι κατά μόνας ηδονές' (τέλη 18ου-19ου αιώνα).
- 11:15 – 12:00:** **Δήμητρα Βασιλειάδου:** Συναινετικό σεξ ή σεξουαλική βία; Ποινική δικαιοσύνη, ηθική και γαμηλιότητα στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα.
- 12:00 – 12:30:** Διάλειμμα – καφές

Φύλο και σεξουαλικότητα: η 'γλώσσα' των δικαιωμάτων

- 12:30 – 13:15:** **Αγγελική Καλομοίρη:** Το γυναικείο φύλο' και η 'γυναικεία σεξουαλικότητα' ως άξονες ανάγνωσης δικαιωμάτων. 'Ο γυναικείος κοινωνικός ρόλος' ως στοιχείο κοινωνικής ταυτότητας.
- 13:15 – 14:00:** **Ευαγγελία Καλεράντε:** Από τη νομοθετική προθετικότητα για την πολιτική των δικαιωμάτων των διεμφυλικών ατόμων στις αναιρέσεις και αντιφάσεις των εκπαιδευτικών πρακτικών.
- 15:00 – 16:30:** Μεσημβρινό διάλειμμα – Γεύμα (Εστιατόριο Πανεπιστημίου)

**Σφαίρα της δημοσιότητας, έμφυλη διαφορά και συγκρότηση 'εαυτού':
ιστορικές προσεγγίσεις**

- 17:00 – 17:45:** **Βασιλική Πασπαράκη:** Μία 'διάδοχη επιστήμη' στην ιστορία των γυναικών και του φύλου.
- 17:45 – 18:30:** **Μαριάνθη Παλάζη:** Φύλο και δημόσια κοινωνικότητα: η περίπτωση των αποφοίτων των Αρχιγενείων Εκπαιδευτηρίων κατά την οθωμανική και ελληνική πολιτική διοίκηση 1857-1922 [1949].
- 18:30 – 19:15:** **Σίσσυ Τσαβδάρη:** Δηλώσεις μετανοίας κατά την περίοδο 1946-1952. Και 'γυναικεία υπόθεση';

Κυριακή 10 Νοεμβρίου 2019

Έμφυλες εννοιολογήσεις στις τεχνολογίες της αναπαραγωγής και στην κοινωνική πολιτική

10:30 – 11:15: **Ελένη Μπινάκη:** Η 'πρόκληση' του φύλου στη μελέτη της ανδρικής υπογονιμότητας στην εποχή της Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής.

11:15 – 12:00: **Κυριακή Λαμπροπούλου:** Η εννοιολόγηση της φροντίδας και η σχέση της με το φύλο στην κοινωνική πολιτική: από τον δυϊσμό στη σύνθεση και στη διαφορά.

12:00 – 12:30: Διάλειμμα – καφές

Ανθρωπολογικές χρήσεις του φύλου, του χώρου και της σεξουαλικότητας

12:30 – 13:15: **Σπύρος Χαιρέτης:** Κάτι παραπάνω από ερευνώμενο υποκείμενο: Κριτικός αναστοχασμός στην ανθρωπολογική μελέτη του φύλου και του χώρου.

13:15 – 14:00: **Νάνσυ Κατράκη:** Το φεστιβάλ Κουβαγκαμ ή η τελετουργία του παραμερισμού. Η κοινότητα των χίτζρα στη σύγχρονη Ινδία, στρατηγικές ένταξης και εναντίωσης.

14:00 – 14:30: Αποτίμηση Εργασιών Ομάδας

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

Δήμητρα Βασιλειάδου, «Συναινετικό σεξ ή σεξουαλική βία; Ποινική δικαιοσύνη, ηθική και γαμηλιότητα στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα».

Κάθε απόπειρα να μελετηθεί ιστορικά το ποινικό αδίκημα του βιασμού φέρνει στην επιφάνεια έναν κοινό και φαινομενικά άχρονο λογοθετικό τόπο για τη σεξουαλική βία, σύμφωνα με τον οποίο οι γυναίκες που καταγγέλλουν τον βιασμό τους συνήθως ψεύδονται. Αυτό ακριβώς είναι το θέμα που πραγματεύεται η προτεινόμενη ανακοίνωση, η οποία διερευνά συγκεκριμένα δικαστικά περιστατικά από τα νησιά του Αιγαίου κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, περιστατικά στα οποία νέες γυναίκες κατήγγειλαν μια συναινετική ερωτική σχέση ως σεξουαλικό εξαναγκασμό (υποσ.1). Η αντιπαραβολή του ισχύοντος τότε ποινικού κώδικα και της εφαρμογής του νόμου στην πράξη θα αναδείξει τους σύνθετους λόγους για τους οποίους μια μέχρι πρότινος ιδιωτική σεξουαλική σχέση καταγγελλόταν δημόσια, και μάλιστα ως βίαιη σεξουαλική επίθεση. Στην ανακοίνωση θα υποστηριχθεί ότι τα περιστατικά καταχρηστικής καταγγελίας για βιασμό δεν συνιστούσαν «ανωμαλία», «εξαίρεση» ή, πολύ περισσότερο, «ψέμα», αλλά χαρακτηριστικό ενός πολιτισμού, νομικού και εξωνομικού, που αναγνώριζε ότι ο γάμος αποτελούσε τη μόνη, περίπου, θετική έκβαση όταν μια γυναίκα είχε χάσει τη σεξουαλική της αγνότητα. Οι αλληπάλληλες απόπειρες να «αποκατασταθεί» ένα κορίτσι που είχε πια «καταστραφεί» (λέξεις που επανέρχονται διαρκώς στα τεκμήρια) αποκαλύπτουν τους κοινούς τόπους της περιόδου για τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική βία και τα θολά όρια που διαχώριζαν τη συναίνεση από τον εξαναγκασμό. Μαρτυρούν, ακόμα, τον ιδιαίτερο σεξουαλικό πολιτισμό και το κυρίαρχο αξιακό σύστημα των κοινοτήτων της νησιωτικής Ελλάδας στις αρχές του 20ού αιώνα. Οι «παθούσες» και οι οικογένειές τους προσπαθούσαν να προσαρμόσουν τον νόμο και την ποινική δικαιοσύνη, όποτε και όπως μπορούσαν, στα μέτρα και στις ανάγκες της δικής τους ζωής. Για να το πετύχουν αυτό, μετακινούσαν διαρκώς τα όρια ανάμεσα στον διαπροσωπικό, εξωνομικό χειρισμό μιας υπόθεσης και στην απρόσωπη, γραφειοκρατική αντιμετώπισή της. Άλλοτε κέρδιζαν, άλλοτε έχαναν· άλλοτε κατάφερναν κάτι ανάμεσα στα δυο.

Υποσημείωση 1: Ειδικότερα, αξιοποιεί τις καταγγελίες για βιασμό και απόπειρα βιασμού όπως αποτυπώνονται στα παραπεμπτικά και απαλλακτικά ποινικά βουλεύματα τα οποία συνέταξαν οι δικαστικές αρχές των νησιών του Αιγαίου από το 1914 μέχρι την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στα 1940.

Ευαγγελία Καλεράντε, «Από τη νομοθετική προθετικότητα για την πολιτική των δικαιωμάτων των διεμφυλικών ατόμων στις αναιρέσεις και αντιφάσεις των εκπαιδευτικών πρακτικών».

Στην έρευνα μας εξετάζουμε την εξέλιξη του πολιτικού λόγου για τα δικαιώματα των διεμφυλικών ατόμων, σε επίπεδο πολιτικής πρόθεσης και νομοθεσίας, σε άμεση συσχέτιση με την εκπαιδευτική πολιτική και την εκπαιδευτική πράξη. Εστιάζομαστε στην περίοδο 2017-2019, προκειμένου να αναλύσουμε τις πολιτικές συμβολικές κατασκευές λόγου αλλά και τις εκπαιδευτικές δυσεφαρμογές, που στην ουσία αναιρούν τις πολιτικές πρακτικές άρθρωσης λόγου για τα δικαιώματα των διεμφυλικών ατόμων. Επικεντρωνόμαστε σε πολιτικά κείμενα, παρεμβατικές δράσεις Υπουργείου Παιδείας, ΙΕΠ, όπως και ομάδων πίεσης. Μέσα από την ανάλυση του λόγου εμβαθύνουμε στη συγκρότηση των συστημάτων και στις συμβολικές αλληλοδράσεις που είτε ενισχύουν είτε αποκλείουν θεσμοποιημένα σχήματα. Ειδικά, στις εκπαιδευτικές πρακτικές αναλύονται ζητήματα κοινωνικών πειθαρχιών και προτύπων με έμφαση στη συγκρότηση στάσεων και συμπεριφορών μέσα από πολυεπίπεδα «εκπαιδευτικά παίγνια». Η πολιτική των προθέσεων αλλά και η νομοθεσία αποδομούνται, σε ερμηνευτικές εννοιολογήσεις, σε εκπαιδευτικές πρακτικές που καθορίζουν την κανονικότητα του αξιακού συστήματος. Τα ειδικότερα ζητήματα ισότητας, ανισότητας, αλληλεγγύης, όπως και η ιδιότητα του πολίτη επαναπροσδιορίζονται αναδεικνύοντας τους μηχανισμούς, που κατασκευάζουν λόγο για την ανισότητα, που νομιμοποιεί την περιθωριοποίηση μιας ακόμη κατηγορίας «άλλων». Το ζήτημα της εφαρμοζόμενης εκπαιδευτικής πολιτικής μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα, διότι κάθε φορά που απαξιώνεται ένα πολιτικό ιδεολογικό κεφάλαιο για την πολιτική των δικαιωμάτων υποβαθμίζεται και κάθε διαδικασία προσαρμοστικής κοινωνικής αναβάθμισης, ζήτημα που δεν αφορά μόνο την πολιτική των δικαιωμάτων των διεμφυλικών ατόμων.

Αγγελική Καλομοίρη, «Το γυναικείο φύλο' και η 'γυναικεία σεξουαλικότητα' ως άξονες ανάγνωσης δικαιωμάτων. 'Ο γυναικείος κοινωνικός ρόλος' ως στοιχείο κοινωνικής ταυτότητας».

Η εισήγηση αυτή αποτελεί παρουσίαση της μέχρι τώρα διεξαχθείσας μελέτης μας αναφορικά με μεταβλητές φύλων και σεξουαλικότητας ως κεντρικών μεταβλητών ανάλυσης διδακτορικής διατριβής που διεξάγεται στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Η εν λόγω μελέτη, αλλά και η παρουσίαση που στηρίζεται σε αυτή, αφορά καταγραφή και ανάλυση εννοιολογήσεων φύλων και σεξουαλικότητας όπως ορίζονται από κοινωνικές διακρίσεις με τις οποίες το κοινωνικό υποκείμενο είναι αντιμέτωπο. Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ότι φύλα και σεξουαλικότητες προσλαμβάνονται και αναλύονται ως χαρακτηριστικά κοινωνικής ταυτότητας του υποκειμένου και όχι σαν αυτά να είναι ανεξάρτητες μεταβλητές που καθορίζουν τον κοινωνικό βίο του ατόμου χωρίς να διαδρούν με άλλες παραμέτρους κοινωνικής ταυτότητας. Φύλα και σεξουαλικότητες μελετώνται όπως νοηματοδοτούνται κοινωνικά, δηλαδή ως στοιχεία κοινωνικής ταυτότητας και όχι σαν αυτά να αποτελούν παράγοντες ικανούς να καθορίζουν τα όρια δράσης του ατόμου στην κοινωνική ζωή και τις όποιες εκφάνσεις της. Επιπροσθέτως, φύλα και σεξουαλικότητες παρουσιάζονται μέσα από αναλύσεις που αφορούν πρωτίστως την κοινωνιολογία, αλλά και την ανθρωπολογία, την ψυχιατρική και την ιατρική συνολικά στα πλαίσια ανάλυσης της κυρίαρχης συστημικής κουλτούρας.

Νάνσυ Κατράκη, «Το φεστιβάλ Κουβαγκαμ ή η τελετουργία του παραμερισμού. Η κοινότητα των χίτζρα στη σύγχρονη Ινδία, στρατηγικές ένταξης και εναντίωσης».

Η συγκεκριμένη έρευνα αποπειράται να διερευνήσει τα καθεστώτα κοινωνικής ζωής, ύπαρξης και ορατότητας των υποκειμένων του τρίτου φύλου (χίτζρα) στη σύγχρονη Ινδία. Αφορμή και πυρήνας της έρευνας στάθηκε το ετήσιο φεστιβάλ προς τιμήν του θεού Αριβάν στο κρατίδιο Ταμίλ Ναντού το οποίο αποτελεί τόπο έλξης και σημείο συνάντησης των χίτζρα υποκειμένων από ολόκληρη την Ινδία. Πιο συγκεκριμένα, κύριο ζητούμενο αποτελεί η αναγνώριση και η αποσαφήνιση των όσων διαδραματίζονται εκεί καθώς και ποιες προεκτάσεις ή/και νοήματα αυτά φέρουν στο σύγχρονο ινδικό κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Κατά τη διάρκεια της έρευνας, κατέγραψα τη διαδικασία του φεστιβάλ, ερευνήσα τους τρόποι προβολής ή αποσιώπησης του, πήρα συνεντεύξεις, δομημένης και ημιδομημένης μορφής και συνέλεξα πληροφορίες για τον τρόπο αντίληψης, κατανόησης και ένταξης των υποκειμένων στο εν λόγω φεστιβάλ, στην κοινότητα των χίτζρα αλλά και στην ινδική κοινωνία γενικότερα.

Με γνώμονα τα παραπάνω ερωτήματα η έρευνα εξετάζει από τη μία, τη σχέση ανάμεσα στη θρησκευτική παράδοση, την τελετουργία και τον ρόλο που παραδοσιακά αποδίδεται στα μέλη της κοινότητας των χίτζρα και από την άλλη, τη σύγχρονη ινδική κοινωνία μέσα στην οποία λαμβάνει χώρα το φεστιβάλ. Επιπλέον ένα μεγάλο μέρος της έρευνας εστιάζει στις δύο βασικότερες τελετουργικές πρακτικές του φεστιβάλ: στο γάμο και στο θρήνο. Αναλύονται οι γαμήλιες τελετές όχι μόνο ως ένα κοινωνικό γεγονός σημαντικό για τη χίτζρα κοινότητα, αλλά και ως ένα συγκροτητικό στοιχείο της χίτζρα ταυτότητας. Επίσης, σχετικά με την τελετουργία του θρήνου αναλύονται οι τρόποι έκφρασης του και προτείνεται μια εναλλακτική ανάγνωση, του "μη αρμόζοντα" θρήνου που παρατηρήθηκε στο φεστιβάλ.

Κυριακή Λαμπροπούλου, «Η εννοιολόγηση της φροντίδας και η σχέση της με το φύλο στην κοινωνική πολιτική: Από τον διϊσμό στη σύνθεση και στη διαφορά».

Η προσέγγιση της φροντίδας στην κοινωνική πολιτική από τη σκοπιά του φύλου έχει αποτελέσει το κεντρικό σημείο αναφοράς της μέχρι σήμερα θεώρησης του ζητήματος, όχι μόνο γιατί οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των φορέων φροντίδας, αλλά και γιατί η αποδόμηση της έννοιας της φροντίδας στις επιμέρους διαστάσεις της όπως επίσημη-ανεπίσημη (δημόσια-ιδιωτική), αμειβόμενη-μη αμειβόμενη, η φροντίδα ως σχέση-δραστηριότητα, αγγίζει την ίδια την εννοιολόγηση του φύλου. Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η θεώρηση του τρόπου που έχει γίνει αντιληπτή η σχέση φύλου και φροντίδας στη θεωρία της κοινωνικής πολιτικής. Θα επιχειρήσουμε μια κριτική επισκόπηση σχετικών θεωρητικών προσεγγίσεων με στόχο τη διερεύνηση των ορίων τους τόσο για την κατανόηση της θέσης των δύο φύλων στην φροντίδα όσο και κατά προέκταση των μοντέλων κοινωνικής προστασίας που αυτές συνεπάγονται.

Ελένη Μπινάκη, «Η 'πρόκληση' του φύλου στη μελέτη της ανδρικής υπογονιμότητας στην εποχή της Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής».

Η ενασχόληση με το φύλο και τη σεξουαλικότητα στη σύγχρονη έρευνα καθώς και η αλληλεξάρτηση και συνομιλία τους με άλλες κατηγορίες, έχουν επιφέρει σημαντικές επιστημολογικές και μεθοδολογικές μετατοπίσεις. Παράλληλα, ο τρόπος με τον οποίο οι σχέσεις εξουσίας δημιουργούνται και αναπαράγονται επηρεάζουν τη μελέτη του φύλου ως κοινωνικής και πολιτισμικής κατηγορίας. Η παρούσα ανακοίνωση στηρίζεται σε υπό εκπόνηση διδακτορική διατριβή με θέμα τη μελέτη της ανδρικής υπογονιμότητας, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή στο πλαίσιο των νέων τεχνολογιών αναπαραγωγής έχει επηρεάσει και οδηγήσει στον επαναπροσδιορισμό παγιωμένων αντιλήψεων αναφορικά με τη συγγένεια, την οικογένεια, το φύλο, τη βιοϊατρική. Θα επιχειρηθεί μία έμφυλη προσέγγιση της παρούσας έρευνας, μέσα από την καταγραφή των «προκλήσεων» που δημιουργεί η κατηγορία του φύλου στην εκπόνησή της, αλλά και των μεθοδολογικών επαναπροσδιορισμών στους οποίους αυτή οδηγείται.

Μαριάνθη Παλάζη, «Φύλο και δημόσια κοινωνικότητα: Η περίπτωση των αποφοίτων των Αρχιγενείων Εκπαιδευτηρίων κατά την οθωμανική και ελληνική πολιτική διοίκηση 1857-1922 [1949]».

Η διάσταση του φύλου ως ερμηνευτικού εργαλείου υπεισέρχεται στην εξέταση του εκπαιδευτικού συγκροτήματος των Αρχιγενείων, που ιδρύθηκαν από τον καθηγητή της Αυτοκρατορικής Ιατρικής Σχολής Σαράντη Αρχιγένη και τη σύζυγό του Ελένη Αρχιγένους και υπήρξαν ανώτερο εκπαιδευτήριο και διδασκαλείο για κορίτσια (1857-1922) και, για σύντομο χρονικό διάστημα, γυμνάσιο αρρένων (1868-1894). Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζεται η διάσταση του φύλου σε σχέση με τη γυναικεία δημόσια κοινωνικότητα (επαγγελματική και συλλογική) σε περίοδο που εκτείνεται πέραν των χρονικών ορίων της λειτουργίας των Αρχιγενείων Εκπαιδευτηρίων και συγκεκριμένα ως το 1949, όταν απόφοιτες των Αρχιγενείων ίδρυσαν στην Ελλάδα τον τρίτο κατά σειρά γυναικείο σύλλογο. Με βάση «πορτρέτα» αποφοίτων, που καταρτίστηκαν από υπάρχουσες πηγές και, σε πολλές περιπτώσεις, συμπληρώθηκαν με προφορικές μαρτυρίες μελών των οικογενειών τους, η ανακοίνωση διερευνά δύο αλληλένδετες διαδικασίες που ορίζουν τη δημιουργία του εαυτού, καθώς οι δασκάλες ως πρώτες εγγράμματες εργαζόμενες γυναίκες έπρεπε να δημιουργήσουν έναν νέο (νεωτερικό) εαυτό, που θα ξεπερνά τα όρια της ιδιωτικής ζωής για να διαδραματίσει ρόλο στη δημόσια ζωή: α) την αυτοεκτίμηση, που οικοδομείται από αισθήματα του ανήκειν σε μια συλλογικότητα («αρχιγενίδων») και τον τρόπο προβολής των προτύπων της συλλογικότητας (των ιδρυτών) και β) την αυτοπραγμάτωση, διαδικασία που εξαρτάται από την άσκηση της αυτονομίας (προσωπικής-δημόσιας). Η εικόνα που προκύπτει αποκαλύπτει πολύμορφες προσαρμογές των αποφοίτων προκειμένου να ξεπεράσουν τους περιορισμούς ιδιωτικού-δημόσιου χώρου για να εκφράσουν τον εαυτό τους ατομικά και συλλογικά.

Βασιλική Πασπαράκη, «Μία 'διάδοχη επιστήμη' στην ιστορία των γυναικών και του φύλου».

Η παρούσα εισήγηση στηρίζεται σε μεταπτυχιακή μελέτη για την πρόσληψη των δυτικών ιδεωδών και προτύπων με επίκεντρο το γυναικείο ελληνορθόδοξο και μουσουλμανικό οθωμανικό Τύπο και τη γυναικεία υποκειμενικότητα κατά την περίοδο 1870 – αρχές 20ου. Η υιοθέτηση του ιστορικού ερμηνευτικού παραδείγματος, η εστίαση στο συγκεκριμένο και η συνομιλία του με τα κοινωνικοιστορικά συμφραζόμενα συναντούν το Φύλο ως -διακριτή από άλλες- κατηγορία ανάλυσης και ως θεμελιώδη παράμετρο δόμησης της υποκειμενικότητας. Το υιοθετούμενο από τη μελέτη θεωρητικό-μεθοδολογικό πλαίσιο του Politics of Location και των Καταστασιακών Γνώσεων απελευθερώνει τη φεμινιστική έρευνα από παγιωμένα επιστημολογικά και μεθοδολογικά δίπολα και απομακρύνεται από ουσιοκρατικές και οικουμενικές φεμινιστικές προσεγγίσεις, προσβλέποντας στη σύσταση μίας, κατά Haraway, «Διάδοχης Επιστήμης» στις σπουδές του Φύλου.

Υπό το συγκεκριμένο μεθοδολογικό πρίσμα, η θέση του «υποταγμένου» υποκειμένου αναγιγνώσκεται μέσα από τα κοινωνικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα και αποεξιδανικεύεται. Έτσι αναδεικνύεται η λογοθετική συνενοχή των γυναικών στην αναπαραγωγή των κυρίαρχων πατριαρχικών αφηγημάτων. Παράλληλα, σε μία διαδικασία αλληλεπίδρασης με τις εθνοθηρησκευτικές και ταξικές επιταγές, αποτυπώνονται η ρευστότητα και οι αντιφάσεις στο εσωτερικό του γυναικείου λόγου και της πολυδιάστατης γυναικείας υποκειμενικότητας. Συνεπώς, καταγράφονται και παραδείγματα μίας επιδέξιας λογοθετικής διαχείρισης των πατριαρχικών αφηγημάτων, που οδηγεί σε εναλλακτικά γυναικεία λογοθετικά σχήματα, απελευθερωτικά για τις γυναίκες. Συγχρόνως, αναδεικνύονται κάποιοι περισσότερο αδιόρατοι «τόποι» αυτενέργειας και γυναικείου αυτοπροσδιορισμού, που αμφισβητούν τις στενά ορθολογιστικές και διχοτομικές αναγνώσεις και ερμηνείες του Χώρου και της Γνώσης, αλλά αποδεσμεύουν την προοπτική της βαθμιαίας ανάδυσης μίας λιγότερο ετεροκαθοριζόμενης αίσθησης του Εαυτού και της σταδιακής ανανοηματοδότησης και αναβάθμισης των κοινωνικών ρόλων των γυναικών.

Ελένη Ταμιωλάκη, «Παιδική και νεανική σεξουαλικότητα: Η ηθική απειρία, τα πάθη και 'οι κατά μόνας ηδονές' (τέλη 18ου-19ου αιώνα)».

Μέσα από τη μελέτη του κανονιστικού λόγου που παράγεται στους κόλπους του «νεοελληνικού διαφωτισμού», και σε συνδυασμό με συγκεκριμένα, έστω περιορισμένα, τεκμήρια ιδιωτικής- οικογενειακής ζωής, η παρούσα ανακοίνωση παρακολουθεί όψεις της κατασκευής της νεανικής και παιδικής σεξουαλικότητας στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα. Όσον αφορά τον κανονιστικό λόγο, πρόκειται για κείμενα, τα οποία είτε είναι πρωτότυπα, είτε αποτελούν μεταφράσεις ξένων-δυτικών έργων, θέτουν στο επίκεντρο ζητήματα που αφορούν στη σεξουαλικότητα των νέων και των παιδιών και επιχειρούν να κανονικοποιήσουν κάθε πτυχή της σεξουαλικής τους ζωής. Στο πλαίσιο αυτό, συγκεκριμένες σεξουαλικές πρακτικές, όπως ο αυνανισμός, γίνονται αντικείμενο ανάλυσης ενός λόγου, που στο όνομα της επιστήμης, επιχειρεί να διαχωρίσει την «κανονική» από τη «μη κανονική» παιδική και νεανική σεξουαλικότητα εντάσσοντας την σε ένα σύστημα ωφέλειας για το άτομο και την κοινωνία. Στην ανάλυση που θα επιχειρήσω, βασικές έννοιες, όπως η έννοια του φύλου, της παιδικής και νεανικής ηλικίας και της σεξουαλικότητας, αντιμετωπίζονται όχι ως φυσικές, και επομένως δεδομένες κατηγορίες αλλά ως κοινωνικές και πολιτισμικές κατηγορίες που μεταβάλλονται και αναδιαμορφώνονται κάτω από δεδομένες ιστορικές συνθήκες. Αξιοποιώντας το φύλο ως αναλυτική κατηγορία, η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στον ιατρικό και παιδαγωγικό λόγο της εποχής προκειμένου να αναδείξει τους έμφυλους όρους συγκρότησης της παιδικής και νεανικής σεξουαλικότητας.

Σίσσυ Τσαβδάρη, «Δηλώσεις μετανοίας κατά την περίοδο 1946-1952. Και 'γυναικεία υπόθεση';».

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει ένα συγκροτημένο σύνολο από δηλώσεις μετανοίας που υπογράφηκαν από γυναίκες κατά την εμφυλιακή και πρώτη μετεμφυλιακή περίοδο. Ειδικότερα, εστιάζει στις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν, στις διαφοροποιήσεις που εντοπίζονται, σε σύγκριση με εκείνες των ανδρών, και στις αναπαραστάσεις των γυναικών - μελών του ΚΚΕ, μελών των εαμικών οργανώσεων, μαχητριών του Δημοκρατικού Στρατού ή κατηγορούμενων για εμπλοκή στην εμφύλια σύγκρουση - όπως αναδεικνύονται.

Στο πλαίσιο της υπό εκπόνηση διδακτορικής διατριβής με τίτλο “Η δήλωση μετανοίας από το Μεσοπόλεμο έως την Μετεμφυλιακή περίοδο. Ιστορικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις” έχουν αποδελτιωθεί οι δηλώσεις μετανοίας που δημοσιεύτηκαν σε τακτά διαστήματα κατά την περίοδο 1946-1952 σε δύο καθημερινές εφημερίδες της Αθήνας και της Πάτρας (Εμπρός και Νεολόγος Πατρών). Ακολούθως, έχουν συγκροτηθεί δύο βάσεις δεδομένων στις οποίες καταγράφηκαν όλα τα αναγραφόμενα ή εξαγόμενα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Στόχος είναι μέσω της ποσοτικής ανάλυσης να σκιαγραφηθεί και να ανασυγκροτηθεί η εικόνα του/της «δηλωσία» και να αναδειχθούν στάσεις ζωής και στρατηγικές επιβίωσης σε οριακές συνθήκες. Ωστόσο, στις δηλώσεις μετανοίας των γυναικών εντοπίζονται ορισμένες ιδιαιτερότητες, σε σχέση με των ανδρών, με κύριο χαρακτηριστικό πως δεν ξεπερνούν το 10% του συνόλου. Παράλληλα, σε αρκετές περιπτώσεις παρουσιάζει ενδιαφέρον το περιεχόμενο του κειμένου και ο λόγος που εκφράζουν, αποτυπώνοντας όψεις της γυναικείας πολιτικής ένταξης και δραστηριότητας, αλλά και των έμφυλων στερεοτύπων που έθρεφαν οι μηχανισμοί Ασφαλείας.

Σπύρος Χαιρέτης, «Κάτι παραπάνω από ερευνώμενο υποκείμενο: Κριτικός αναστοχασμός στην ανθρωπολογική μελέτη του φύλου και του χώρου».

Η παρούσα εισήγηση εντάσσεται στον ευρύτερο θεωρητικό και εμπειρικό προβληματισμό που αναπτύσσεται διεθνώς γύρω από τη διάσταση της κριτικής και αναστοχαστικής προσέγγισης (critical reflexivity) στο σχεδιασμό και μετασχηματισμό της ποιοτικής έρευνας. Σε αντίθεση με παραδοσιακές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, ο κριτικός αναστοχασμός αμφισβητεί ιεραρχικές δομές μεταξύ ερευνητή και ερευνώμενου, και συχνά αποκαλύπτει κρυφές παραδοχές σχετικά με την εξουσία, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη διαμόρφωση μιας πιο δίκαιης, διαφανούς και κοινωνικά ισότιμης έρευνας. Αντλώντας υλικό από προσωπικές εθνογραφικές σημειώσεις μέσα από τσοντοσινεμά της Αθήνας και ιστορίες ζωής με ηλικιωμένους ομοφυλόφιλους άνδρες που συχνάζουν σε αυτά, η παρούσα μελέτη αποτελεί σημείο εκκίνησης για μια συζήτηση γύρω από τα δεοντολογικά ζητήματα, τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις οι οποίες προκύπτουν όταν οι πολλαπλές, διαφορετικές, και συχνά αντικρουόμενες, ταυτότητες ερευνητή και ερευνώμενου τέμνονται, διασταυρώνονται και/ή συγκρούονται.